

מעוברות ומניקות האם חייבות לצום בתשעה באב דחוי

ביאור שיטת רבינו בן ציון אבא שאול¹, וישוב דעת רבינו הגר"ע יוסף, זצוק"ל

ידועה היא דעת רבינו הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ה סימן מ אות ה) ובספר חזון עובדיה תעניות (דף נז) שמעוברות ומניקות פטורות מלצום בת"ב דחוי, ובטעמו של דבר כתב שם, ממה שכתב מרן הש"ע (סימן תקנט סעיף ט) תשעה באב שנדחה בעל ברית מתפלל מנחה מבעוד יום ורוחץ ואינו משלים תעניתו לפי שיום טוב שלו הוא, ומעתה ילפינן קל וחומר, ומה שלש צומות שחלו בזמנם דחמירי שאף חתן ובעל ברית שיו"ט שלהם הוא מתענים ומשלימים בהם, אפילו הכי הקילו בהם למעוברות ומניקות שפטורות מלהתענות, תשעה באב דחוי דקיימא לן שבעל ברית אינו משלים תעניתו אינו דין שמעוברות ומניקות פטורות מלהתענות בו.

כל לעומת זה דעת רבינו הגר"ע אבא שאול זצ"ל שמעיקר דינא הן חייבות להתענות גם בתשעה באב דחוי, וכנדפס בתשובות אור לציון (חלק ג פרק כט אות ג), ובטעמו של דבר כתוב שם בביאורים וזת"ד: "ואין ללמוד ק"ו מעוברת מבעלי ברית, דאם כן לפי זה ייצא שתשעה באב דחוי קיל משאר צומות שחלים בזמנם, והרי אנו רואים שאינו כן, שהרי תשעה באב דחוי חייב בחמשה עינויים והתענית מתחילה מבערב משא"כ בשאר צומות, ועל כרחך שבאמת תשעה באב אף כשהוא דחוי חמור הוא משאר צומות, ומה שאין בעלי ברית חייבים לצום בתשעה באב דחוי הוא משום שכיון שיום טוב שלהם הוא הרי דין הוא שיום טוב דוחה תענית דחוי, אבל מעוברת שאין לה יו"ט אינה פטורה מתענית תשעה באב אף כשהיא דחוי, ומה שמעוברת פטורה משאר צומות היינו משום שכיון ששאר תעניות אינן אלא מצד המנהג לכתחילה פטרו מעוברות ומניקות מלהתענות בהם, אבל בתענית תשעה באב שחיובה מן הדין אין לחלק בה בין תענית דחוי לשיאנה דחוי. עכ"ד.

והדברים ככתבן חסרים וצריכים ביאור, דמאי חזית להחמיר במעוברות ומניקות בת"ב דחוי כיון שמצינו בו עוד חומרות אחרות שצריכים לצום בהם מבערב ויש בהם ה' עינויים, הרי על כל פנים מצאנו בו גם קולא לענין בעלי ברית, ואם כן נלמד מזה להקל גם במעוברות ומניקות. ואדרבה יותר סברא יש ללמוד מעוברת מבעלי ברית שיש בהם מכנה משותף שבשניהם הקולא היא בצמים, מאשר ללמוד להחמיר במעוברת מהחומרות שיש במהות הצום עצמו, כיון שחומרות אלו שיש במהות הצום עצמו (לצום מבערב וכו') הם כחלק מהצום עצמו, וכאשר תיקנו חז"ל לדחות את הצום, דחו אותו כמות שהוא עם כל החומרות שבו, אבל חומרות אלו חלות רק על מי שחייב לצום, מה שאין כן לגבי הצמים מצינו בו קולא, שאע"פ שבת"ב בזמנו בעלי ברית חייבים לצום, מ"מ בת"ב דחוי הם פטורים מלצום, אם כן מזה נלמד שיש חילוק לגבי הצמים בין ת"ב בזמנו לת"ב דחוי, וכלשון הבית יוסף (בסימן תקנט) שכתב: "ומשמע לי דהא דרבינו יעבץ (שמיקל בבעלי ברית) דוקא בתשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו "דכיון דאידיחי לא חמיר כולי האי", אבל אם לא היה נדחה אלא שחל להיות באחד מימי השבוע לא היה מיקל בו בכך", וכיון שמצאנו בו קולא לגבי בעלי ברית, נוכל ללמוד ממנו למעוברות ומניקות שגם כן פטורות מלצום.

וכן מ"ש "אבל מעוברת שאין לה יו"ט אינה פטורה מתענית תשעה באב אף כשהיא דחוי", מה בכך שאין לה יו"ט, הרי יש לה טעם יותר טוב מזה, שהיא מעוברת, והראיה שזה טעם יותר טוב, שבג' צומות היא פטורה מלצום מהטעם שהיא מעוברת, על אף שבעלי ברית חייבים לצום בו אע"פ שיו"ט שלו הוא, ומשמע מזה שהטעם של מעוברת עדיף על טעם של יו"ט, ואם כן כיון שמצינו שבת"ב דחוי מועיל הטעם של יו"ט, כל שכן שיעיל הטעם של מעוברת.

וזהו הביאור במה שכתב בשו"ת יביע אומר שם: "ואין לומר דאיכא למיפרך מה לשלש צומות שאין חמשה עינויים נוהגים בהם תאמר בט' באב דחוי שנוהגים בו ה' עינויים, שיש לומר כל זה אכניס בקל וחומר, שבט' באב דחוי אע"פ שנוהגים בו ה' עינויים אפ"ה קיל לענין תענית אכילה מיהא שבעלי ברית אוכלים בו מפני שיו"ט שלהם הוא, כ"ש מעוברות ומניקות שרשאים לאכול בו", וכוונתו שהחומרא של הה' עינויים הוא חלק מהצום עצמו, ואפילו הכי ראינו שלגבי הצמים שהם בעלי ברית יש בו קולא, אם כן גם לגבי מעוברות שהקולא היא בצמים ולא בצום, נלמד מבעלי ברית שהם פטורות מלצום, שטעם פטור המעוברות חזקה יותר מטעם שיו"ט שלהם הוא.

גם מ"ש באור לציון לחלק בין ג' צומות שהוא מצד המנהג לתשעה באב שהוא מן הדין ולכן אין לחלק בו בין דחוי ללא דחוי, אינו מובן, דמה בכך שעיקרו מן הדין, על כל פנים כשנדחה פקע חיובו מן הדין ושב חיובו

¹ לקראת יום פטירתו שיחול בחודש זה (י"ז תמוז תשנ"ח), שיהיו הדברים לזכותו ולע"נ, זת"ע ועכ"י אמן.

להיות כתורת מנהג, ואף פחות מכך, שעדיף תענית מהמנהג בזמנו מאשר תענית מן הדין כשאנינו בזמנו, והראיה מבעלי ברית שחייבים לצום בג' צומות שהם מהמנהג, ופטורים מצום שהוא מן הדין כאשר הוא נדחה, וכדמשמע מלשון הבית יוסף שכתב "דכיון דאידחי לא חמיר כולי האי", ואע"ג שכוונת הבית יוסף על תשעה באב עצמו שיש בו חילוק בין כשחל בזמנו כשחל שלא בזמנו, מכל מקום מדין בעלי ברית נלמד שיש חילוק גם כן בין ג' צומות בזמנם לת"ב דחוי.

אולם ביודעי שרבינו האור לציון זצ"ל טעמו ונימוקו עמו, בקשתי לשמוע את הדברים מפי קדשו, והיות וידעתי כי ישנם ואף נתפרסמו הקלטות משיעורי רבינו זצ"ל, השגתי את ההקלטה מהשיעור הנ"ל, וראיתי שהדברים שנדפסו בתשובות אור לציון באו בקצרה לשליש ולרביע ובסגנון שונה ממה שנאמר בשיעור, ועל פי הנאמר בשיעור לא יקשה כלל ממה שהקשינו עד כה, וזו לשונו הקדושה [הדברים מועתקים מילה במילה מסרט ההקלטה. דברי רבינו חוזרים על לשון השלחן ערוך (סימן תקנ סעיף א) הכל חייבים להתענות ארבע צומות הללו ואסור לפרוץ גדר. הגה: מיהו עוברות ומניקות שמצטערות הרבה אין להתענות]:

כתוב בשלחן ערוך הכל חייבים, קבלו עליהם לצום². עוברות ומניקות לא קבלו עליהם לצום, אם כן בשבעה עשר בתמוז [הוא] כמו יום אחר, כמו יום אחר לא מתענים, גם בשבעה עשר בתמוז לא מתענים ... אני יש לי שאיפה לדבר על צום דחוי, צום דחוי האם לא נגזרה גזירה על נשים להתענות, או (לא) נגזרה, תיקנו תקנה, תיקנו תקנה גם צום דחוי צריכים להתענות, אין הבדל בין צום לא דחוי לצום דחוי, רק דבר אחד יש הבדל, אם יש ברית מילה, אם הוא יום צום דחוי יכולים לאכול אבי הבן ובעלי הברית, הטעם הוא מפני שצום לא דחוי, אפילו שיום טוב שלו, כיון שהוא יום טוב של יחיד, והתענית של ציבור, לא אתי יום טוב דיחיד ודוחה תענית ציבור, אבל אם דחוי, כיון שהוא יום טוב שלו ממש, והצום הוא דחוי, אתי יום טוב דיחיד ודוחה תענית שהוא דחוי, לא מפני שזה קל וחמור, [אלא] מבחינת עשה דוחה לא תעשה, אם ראתה איזה מקומות עשה דוחה לא תעשה, האם נעקר לך הלא תעשה, נשאר עדיין בלאו, אם בשום מקום עשה דוחה לא תעשה, אז עשה דוחה לא תעשה, אבל אם אין לי עשה, לא משום כך הלאו קל, שהרי אם יש עשה - דוחה, אם כן זה היסוד בתענית דחוי, בתענית דחוי לא נאמר זה רק בענין אבי הבן ... עכשיו אני יגיד לכם הקל וחומר והישוב, נעשה קל וחומר, ומה תשעה באב שהוא דחוי, אוכלים בעלי הברית, ודאי שיוכלו מעוברת ומניקה, שהרי אם לא דחוי בשבעה עשר בתמוז לא הותר לבעלי ברית אלא למעוברת ומניקה, אם כן זה הקל וחומר שעושים, אבל האמת שאני סתיתי את הקל וחומר הזה בכלל, מעוברת ומניקה שאוכלת ב"י בתמוז זה מפני שחכמים לא גזרו עליהם בכלל, מן הדין היה צריך להיות דוקא בזמן גזירה צמים, אבל כשאין לנו גזירה לא צמים, אלא קבלו עליהם חוץ ממעוברת ומניקה, מה הענין זה לזה, וכי יעלה על דעתך שתשעה באב דחוי לא יהיו חייבים כולם לצום, [וכן] שיצומו גם מעמוד השחר עד צאת הכוכבים, ומה - קל וחומר - שבעה עשר בתמוז שלא דחוי שהוא מותר מעוברת ומניקה, ולא הותר ברית מילה, בשעה שהותר בו מילה, לא כן שכן. ושם מותר לאכול עד עמוד השחר, פה לא כל שכן שיהיה מותר לאכול עד עמוד השחר, תעשה קל וחומר. או חמשה עיניים, נגיד שבתשעה באב דחוי לא יהיה חייב בחמשה עיניים, קל וחומר, ומה שבעה עשר בתמוז שלא הותר לבעל ברית לאכול, בכל אופן לא חייבים להתענות בכל מיני תעניות דוקא באכילה ושתייה, כל שכן תשעה באב דחוי שיותר לאכול בלילה, ולא חייב לצום חמשה תעניות. אם כן זה לא קל וחומר, וההסבר הוא פשוט, שתענית דחוי דינו כמו תענית אמת, ולמה הותר לבעלי ברית, [משום] שדוחה, ועוברת בשבעה עשר בתמוז למה הותר, לא מפני שהקלנו בעדה, חכמים כשתיקנו, לא תיקנו למעוברת ומניקה ... חכמים כשתקנו את התעניות תקנו לכל אדם להתענות, רק מעוברת ומניקה מעיקרא לא קבלו עליהם, אם היא מעוברת לא קבלו עליה, אם היא לא מעוברת קבלו עליה, בתשעה באב אפילו דחוי היא חייבת, אבל בשאר תעניות פטורה. אני יחזור על הדין עכשיו, לדעתי, זה לא דעתי זה השלחן ערוך, שבכל התעניות אשה מעוברת ומניקה לא חייבת להתענות, מלבד תשעה באב חייבת להתענות, בתשעה באב דחוי לא כתוב בשלחן ערוך³, ולדעתי גם בתשעה באב דחוי חייבת מעוברת ומניקה, אלא היום מקילים לאשה מעוברת אם היא חלשה, שהרבה פעמים שאשה יש לה בעיות בהריון, זה הדבר יגרום להפיל, לכן

² מכאן תראה שהלשון שכתבו באור לציון "שאר תעניות אינן אלא מצד המנהג", אינו מדויק, שאין זה מצד המנהג אלא מצד הקבלה, והוא יותר חמור ממנהג. והא דלא לך לשון הטור "והאידנא רצו ונהגו להתענות לפיכך אסור לפרוץ גדר וכל שכן בדורותינו, הלכך הכל חייבין להתענות מדברי קבלה ומתקנת נביאים", וכתב על זה הבית יוסף: "הכל לשון הרמב"ן בספר תורת האדם (שם), וגם כך כתב הרב המגיד בפי"ק ה' (הלכה ה') שעכשיו נהגו הכל להתענות תעניות אלו והרי הן חובה על כל ישראל עד שיבנה בית המקדש", למדנו מדבריהם שאחר קבלו ונהגו לצום חזר להיות הדבר להיות "מדברי קבלה ומתקנת הנביאים", כיון שעיקר הצום הוא מתקנת הנביאים, ואחר חורבן בית שני כשאין גזירה תלוי הדבר ב"דעת", אמנם אחר שרצו וקבלו עליהם תקנת הנביאים, חזרו הצומות להיות חומרתם כאילו היו תקנת הנביאים, ומעתה אין חילוק בחומרת הצומות בין ג' צומות לתשעה באב, ואף על גב דבג' צומות אסורים רק באכילה ולא בשאר עיניים, כבר כתב הר"ן משם הרמב"ן והובא בבית יוסף שם: "האידנא כיון דנהגו להתענות בהן ולא נהגו בחומרות הללו משמע דמעיקרא כך רצו להתענות בלבד אבל לא רצו לנהוג באותן חומרות, וכיון דהני ברצו תליא הרשות בידן, אבל מעיקר התקנה ודאי אסורין בכולן".

³ מכאן תראה שמה שהביאו בתשובות אור לציון בתחילת הביאורים לתשובה זו מלשון מרן שכתב "עוברות ומניקות מתענות בט' באב כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים", שמסתמך דברי מרן משמע שאין לחלץ לענין מעוברת בין תענית דחוי לאשונה דחוי, הנה כן אומר רבינו זצ"ל במפורש: "בתשעה באב דחוי לא כתוב בשלחן ערוך, ולדעתי..." משמע שמדברי מרן אין לדייק כלום לנידון דידן.

מקילים, אבל כך כל אשה מעוברת אם היא באה לשאול אותי אני אומר בתשעה באב דחוי את צריכה לצום, רק אני חוקר עליה איך האשה, מה היא מרגישה, היום מקילים, שאלה אותי אחת היא מעוברת אמרתי לה את חייבת בתענית, אז התחלתי לחקור עליה איך היא מרגישה, בתוך השיחה שהיתה ... אני חקרתי אותה להביא אותה למצב שהיא תגיד לי שהיא לא מרגישה טוב, וכך היה ברוך ה' שאמרה שהיא לא מרגישה טוב, אני אמרתי שתאכל, אבל אם לא חולה אני דעתי חייבת. מניקה גם כן אחרי שלשים יום חייבת בתשעה באב דחוי. אם היא חולה תשאיר את זה לרב, אין זה בשלחן ערוך, היא חולה. [כאן מישוהו שואל שחולשה ירדה לעולם ... יש חשש להפלה ... ועל זה ענה הרב]: ביום כיפור אוכלת, מי שביום כפור אוכל, מה מדברים אנחנו. דחוי וכיפור ולא דחוי זה דין אחד להם, אם היא חייבת בכיפור לצום, חייבת בתשעה באב לא דחוי, וגם דחוי חייבת. אם אתה מיקל עליה בכיפור, כל שכן תשעה באב. רק הקלנו עליה קולא אם היא חלשה ביותר, או בענין של תסבוכות בזה אנחנו מקילים, אבל אשה נורמלית, שהיתה צריכה להיות נורמלית, אני לא יודע היום איך היא, היא צריכה לצום גם בתשעה באב דחוי, וגם בתשעה באב, וגם בכיפור". עד כאן מדברי רבינו האור לציון מהקלטת הנ"ל השייך לעניינינו.

הנה המתבונן היטב בכל דברי רבינו הגרב"ץ זצ"ל יראה שחזר כמה וכמה פעמים על יסוד הפטור של מעוברות ומניקות בג' צומות שזהו משום שלא קבלו עליהם צומות הללו, שכן אמר בתחילת דבריו: "עוברות ומניקות לא קבלו עליהם לצום, אם כן בשבעה עשר בתמוז [הוא] כמו יום אחר, כמו יום אחר לא מתענים, גם בשבעה עשר בתמוז לא מתענים". ולאחר מכן אמר רבינו: "צום דחוי האם לא נגזרה גזירה על נשים להתענות, או (לא) נגזרה, תיקנו תקנה, תיקנו תקנה גם צום דחוי צריכים להתענות", משמע שהשאלה היא האם מעיקרא נגזרה גזירה על הנשים להתענות או לא. וכן אמר לאחר מכן: "מעוברת ומניקה שאוכלת ב"ז בתמוז זה מפני שחכמים לא גזרו עליהם בכלל". ושוב אמר רבינו: "ועוברת בשבעה עשר בתמוז למה הותר, לא מפני שהקלנו בעדה, חכמים כשתיקנו, לא תיקנו למעוברת ומניקה". וכאן הדגיש רבינו משפט חשוב: "לא מפני שהקלנו בעדה, ויבואר כוונתו בהמשך. ושוב חזר על זה לאחר מכן: "חכמים כשתקנו את התעניות תקנו לכל אדם להתענות, רק מעוברת ומניקה מעיקרא לא קבלו עליהם, אם היא מעוברת לא קבלו עליה, אם היא לא מעוברת קבלו עליה".

הראת לדעת שרבינו זצ"ל חזר חמש פעמים על היסוד הזה שמעוברות לא קבלו עליהם לצום, ולענ"ד כוונת רבינו בזה ליישב מה שהקשינו לעיל דמאי חזית שאתה מדמה דין מעוברות לחומרות שהחמירו בצום תשעה באב, שכמו שגם בת"ב דחוי הצום מתחיל מהערב וחייבים בה' עינויים כך גם מעוברות חייבות לצום, ואין אתה מדמה מעוברות לבעלי ברית שפטורים מלצום בת"ב דחוי. לכן אומר רבינו כאן שיש חילוק ברור בין בעלי ברית למעוברות, שבעלי ברית הם חלק מהתקנה והקבלה לצום בג' צומות אלו, אלא שיש להם עתה פטור צדדי דיום טוב שלהם הוא, ועל זה אני אומר שהפטור הצדדי הזה מועיל רק לת"ב דחוי. מה שאין כן במעוברות, זה לא שהם היו חלק מהתקנה והקבלה עם כולם רק שאחר כך הקלנו עליהם מלצום כדין חולה וכדומה, אלא שמעיקרא לא קבלו עליהם לצום, והם אינם חלק מהתקנה לצום, ולכן בתשעה באב שמעיקרא לא היה תלוי בקבלה, וכל ישראל חייבים לצום בו מדין תקנת הנביאים, ממילא גם מעוברות חייבות לצום בו, כיון שצום זה אינו תלוי בקבלה שנאמר שמעוברות לא קבלו עליהם לצום, ועל כן גם בנדחה חייבות לצום. ובשלמא אם מעוברות היו תחת התקנה של הצום ורק אחר כך היינו פוטרים אותם מאיזה טעם שיהיה, היינו אומרים שגם בת"ב דחוי הם פטורים מאותו טעם, שהרי בעלי ברית שיש להם טעם חלש שאינו מועיל לפוטרים מג' צומות מכל מקום מועיל הטעם ההוא לפוטרים מצום ת"ב, כל שכן מעוברות שיש להם טעם חזק יותר שפוטרים אותם מג' צומות כל שכן שיפטור אותם מצום ת"ב דחוי. אבל עתה שאנחנו מבארים שהפטור של מעוברות בג' צומות אין בו טעם, וכל פיטורם הוא שמעיקרא לא קבלו עליהם צום זה, אם כן בצום ת"ב שהתקנה ממילא חלה גם עליהם והם חייבות לצום, אם כן גם בנדחה חייבות כיון שאין סיבה לפוטרים, ודומה זה לחומרות שיש בצום עצמו שצריך לצום מבערב ושיש בו ה' עינויים, שאין מחמירים בהם בג' צומות, לא משום שכך צריך להיות אלא משום שכך קבלו עליהם וכדברי הרמב"ן והר"ן הביאם הבית יוסף (בסימן תקנ), ולכן בתשעה באב שחייבו לא מדין הקבלה אלא מתקנת נביאים חייבים לצום בו מבערב וחייבים בה' עינויים כפי שהיה בעיקר התקנה, ולכן גם בת"ב דחוי שתקנו חכמים שישאר בחומרתו כאילו היה בזמנו, מתחילים לצום בו מבערב וחייבים בה' עינויים, כי כך הוא תקנת חכמים לגבי צום זה. ואם כן מזה נלמד למעוברות שאף הם פטורים מג' צומות הוא מחמת שכן קבלו עליהם ולא מאיזה טעם שהוא, לכן בתשעה באב שהוא מחמת התקנה חייבות לצום, ולכן גם בנדחה חייבות לצום כעיקר התקנה, ולא מפני שהוא דחוי נקל עליהם, כמו שלא הקלנו במהות הצום לומר שנצום רק מהבוקר ולא יהיו חייבים בה' עינויים, וכמו שבאלו לא הקלנו, כך גם במעוברות לא נקל, שכמו שדין אחד להם בג' צומות שמעיקרא לא קבלו עליהם חומרות אלו וכן קבלו שמעוברות אינן מתענות, כך גם בתענית ת"ב דחוי דין אחד להם, שישנם לכל חומרות הצום, ומעוברות צריכות להתענות בו.

ולכן בסיום הדברים כאשר דיבר רבינו למעשה ואמר שבזמנינו שירדה חולשה לעולם יש להקל למעוברים, נקט בלשון: "רק הקלנו עליה קולא אם היא חלשה ביותר, או בענין של תסבוכות בזה אנחנו מקילים", ללמדך שאף מעוברים הם תחת תקנת הנביאים של צום ת"ב, אלא שאנחנו מקילים עליה כאשר היא חלשה, דומיא דחולה שאף הוא בעיקר קבלת התענית אלא שמקילים בגלל מחלתו, ואין זה דומה לג' צומות שאין זו קולא עליהם, אלא שמעיקרא לא קבלו עליהם, וקולתם זו שלא קבלו עליהם שאר תעניות, היא חומרתם לגבי תשעה באב שחייבות לצום בו בין כשהוא דחוי וכל שכן כשאינו דחוי.

ולפי זה יתיישבו כל הקושיות שהקשינו למעלה על תשובת אור לציון הנדפסת, ודברי רבינו הגרב"ץ מבוררים ומבוארים אין בהם נפתל ועיקש. ומזה למדנו ליישב דעת הגר"ע יוסף זצוק"ל שהוא סובר שכאשר רצו וקבלו עליהם לצום אף מעוברים ומניקות היו בכלל התקנה, וזאת מכיון שהם החילו עליהם את תקנת הנביאים הכוללת גם מעוברים ומניקות, וכפי שהוא הדין בתשעה שאינו תלוי בקבלתם אלא בתקנת הנביאים ולכן אף מעוברים ומניקות חייבות לצום בו. אלא שכאשר ראו חכמים שהצום קשה עליהן (על המעוברים והמניקות) הקילו עליהם ופטרו אותם מצום זה, ועשאו כחולים שאף הם פטורים מצומות אלו מחמת חולשתם. נמצא שיש סיבה לפיטורם של המעוברים והמניקות, כמו כן יש סיבה לפטור בעלי ברית משום שיו"ט שלהם היא, אלא שלהלכה אנחנו מחמירים על בעלי ברית שחייבים בג' צומות ופוטרים את המעוברים והמניקות, ואם כן מזה נלמד שהטעם של המעוברים והמניקות לפוטורם מן הצום עדיפא מהטעם של יו"ט שלו הוא, ולכן בצום ת"ב דחוי שאנחנו מקילים לבעלי ברית ומתחשבים של יו"ט שלו הוא, כל שכן שנתחשב בטעמם של המעוברים והמניקות שהם עדיפים על בעלי ברית.

נמצא ששורש מחלוקת רבותינו היביע אומר והאור לציון הוא במהות הפטור של מעוברים ומניקות בג' צומות, האם הוא מחמת חולשתם או חולשת הולד, או שלא קבלו עליהם, וכמבואר כל זה לעיל באורך. [ואולם כל זה דעת רבינו האור לציון לענין הלכה, אבל למעשה גם הוא מיקל במעוברת במקום הצורך כאשר תראה בהעתקת השיעור שהבאנו לעיל].